

Ekološke slikovnice za djecu predškolske dobi

Rastija, Andrea

Master's thesis / Diplomski rad

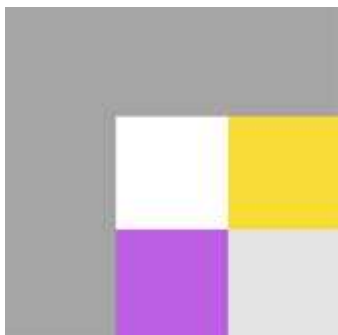
2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Education / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:141:981230>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

Repository / Repozitorij:

[FOOZOS Repository - Repository of the Faculty of Education](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Ekološke slikovnice za djecu predškolske dobi

Diplomski rad

Osijek, 2023.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Sveučilišni diplomski studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Ekološke slikovnice za djecu predškolske dobi

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Istraživanja u prirodi

Mentor: prof. dr. sc. Edita Borić

Sumentor: Marta Zečević Berbić, asist.

Student: Andrea Rastija

Matični broj: 1178

Modul: A

Osijek, rujan 2023.

SAŽETAK

Ekološke slikovnice jedan su od temeljnih načina na koje djeca upoznaju ekološke pojmove. Cilj ekološkog odgoja je djeci usaditi stavove i pozitivne odnose prema okolišu. U današnje vrijeme, kada je zagađivanje okoline veliki problem, potrebno je krenuti od „malih nogu“ s ispravnim mišljenjima i stavovima o promjeni loših ili neodrživih navika življenja. Jedan od načina na koji djeca formiraju stavove prema okolišu su slikovnice. Cilj ovog rada je analizirati zastupljenost četiriju osnovnih funkcija slikovnice u slikovnicama za djecu ekološke tematike. Istraživši funkcije nekih ekoloških slikovnica, rezultati su pokazali kako su one uglavnom zadovoljenje i ispunjavaju ciljeve koji za zadaću imaju ekološki osvijestiti djecu predškolske dobi. Stoga se u radu naglašava važnost kvalitete dječjih slikovnica u smislu zastupljenosti osnovnih funkcija koje pridonose izgradnji ispravnog stava prema okolišu.

Ključne riječi: ekologija, ekološki odgoj, ekološke slikovnice, funkcije slikovnice

SUMMARY

Ecological picture books are one of the fundamental ways in which children get to know ecological concepts. The goal of environmental education is to instill in children attitudes and positive attitudes towards the environment. Nowadays, when pollution of the environment is a big problem, it is necessary to start from the "small feet" with correct opinions and attitudes about changing bad or unsustainable living habits. One of the ways in which children form attitudes towards the environment is through picture books. The aim of this paper is to analyze the representation of the four basic functions of a picture book in picture books for children with an ecological theme. After researching the functions of some ecological picture books, the results showed that they are mostly satisfying and fulfill the goals that have as their task to make preschool children environmentally aware. Therefore, the paper emphasizes the importance of the quality of children's picture books in terms of the representation of basic functions that contribute to building a correct attitude towards the environment.

Keywords: ecology, environmental education, ecological picture books, picture book functions

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. SLIKOVNICA	1
2.1. Povijest slikovnice.....	3
2.2. Povijest slikovnice u Hrvatskoj.....	5
2.3. Funkcije slikovnica.....	6
2.4. Podjela slikovnica	7
2.5. Uloga slikovnice u razvoju	9
3. EKOLOGIJA, ZAŠTITA PRIRODE I OKOLIŠA	11
3.1. Ekološki odgoj u dječjim vrtićima	12
3.2. Ekološke slikovnice.....	13
4. METODOLOGIJA.....	14
4.1. Cilj i istraživačko pitanje	14
4.2. Metoda i postupak	14
4.3. Uzorak	14
4.4. Analiza podataka.....	15
5. REZULTATI.....	16
6. RASPRAVA	23
7. ZAKLJUČAK	25
8. LITERATURA.....	26

1. UVOD

Dječje knjige mogu biti izvor inspiracije za djecu. One često sadrže likove koji se suočavaju s izazovima i preprekama, potičući mlade čitatelje da razmisle o rješenjima i razvijaju svoju kreativnost. U hrvatskoj književnosti, veliki autori poput Ivane Brlić-Mažuranić stvorili su priče koje inspiriraju djecu na razmišljanje o moralnim vrijednostima i hrabrosti. Povijest hrvatskih ekoloških knjiga svjedočanstvo je duboke povezanosti nacije sa svojom prirodnom baštinom, koja se proteže kroz stoljeća pripovijedanja koja naglašavaju brigu o okolišu i cijenjenje bogate bioraznolikosti zemlje. Od ranih narodnih priča isprepletenih čudima prirode do suvremenih ekoloških narativa, hrvatski autori dosljedno koriste književnost kao sredstvo za usađivanje ekološke svijesti i osjećaja odgovornosti kod mladih čitatelja. Proučavanje evolucije hrvatskih ekoloških knjiga priča ne samo da otkriva predanost nacije očuvanju svog ekološkog blaga, već također naglašava ključnu ulogu književnosti u poticanju održivog i ekološki osviještenog društva. Petrović-Sočo (1999) navodi da je važno naglasiti da cilj ekološkog odgoja nije samo znanje odnosno niz činjenica koje dijete treba naučiti o okolišu nego i izgradnja ispravnih stavova i pozitivnog odnosa prema okolišu.

U ovom diplomskom radu analizirane su slikovnice ekološke tematike, a one su: *Ptičice ne mogu disati*, *U tlu čistu imamo glistu*, *Nova Hrvojeva zgodica: Od otpadne-čista voda*, *Pčelica Jelica i medo Edo*, *Rodendan bez smeća* i *Foratastična slikootpadnica*.

U radu se daje povijesni pregled razvoja slikovnice općenito u svijetu te u Hrvatskoj. Također se pojašnjavaju funkcije slikovnice te njezina podjela i uloga u djetetovu razvoju. Osim toga, rad se osvrće na ekološki odgoj i ekologiju općenito- razlike između zaštite prirode i okoliša, te čovjekov utjecaj na okoliš.

2. SLIKOVNICA

Crnković i Težak (2002) navode da je slikovnica prvi oblik knjige koje dijete upoznaje. Interes djeteta za slikovnicama je velik, a traje do osnovne škole kada dijete samostalno čita. Slikovnice su djeci privlačne jer je svaka ispunjena slikama, a nekada tekst može i izostati (Nodelman, 1989, prema Batarelo Kokić, 2015). Spoj teksta i ilustracije odnosno međusobna povezanost slika i riječi kod djece stvara bogat osjetilni sustav (Šimrak-Balić, 2014). Prema Hlevnjak (2000) slikovnica je zbir malenih slika koje se nazivaju minijaturama odnosno ilustracijama. Ista autorica navodi da slika ima prednost pred tekstom, a to je jedan od razloga zašto su primamljive djeci. Slikovnica može biti ispričana samo slikama (Javor, 2000).

Dječje knjige ključni su alati za kognitivni razvoj. Prema Piagetovoj teoriji kognitivnog razvoja, djeca aktivno konstruiraju znanje u interakciji sa svojom okolinom, a književnost je vitalni dio te okoline (Bugge, 2002). Istraživanje Davida R. Olsona (1994) naglašava ulogu knjiga u usvajanju jezika i kognitivnom razvoju. Pri čemu navodi da kroz zanimljive narative i bogat vokabular, knjige potiču razvoj jezika, unapređuju vještine razumijevanja i šire horizonte dječjeg znanja.

Psiholog Goleman (2022) ističe važnost razumijevanja i upravljanja emocijama. Govori da dobro osmišljeni narativi koji prikazuju slične likove i situacije pružaju djeci priliku za istraživanje složenih emocija, empatije i moralnih dilema. Isti autor tvrdi da dječje knjige također služe kao moralni kompasi, prenoseći važne vrijednosti i životne lekcije.

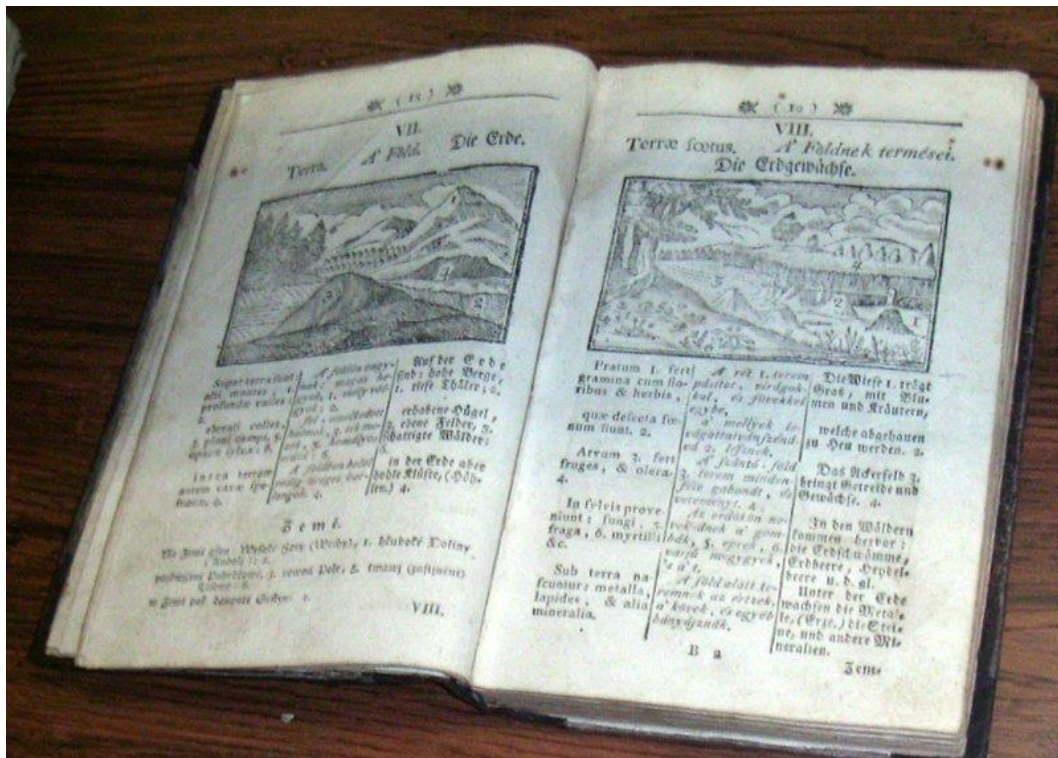
Atwell (2007) naglašava kako pripovijedanje potiče kreativnost potičući djecu da zamišljaju svjetove izvan svojih. Slikovnice su u većini slučajeva kratke i obuhvaćaju različite teme (Crnković i Težak, 2002). Batinić i Majhut (2000) navode da je najčešća tema slikovnica dječji svijet (svakidašnjica). Slikovnice mogu biti dvodimenzionalne (likovnost i verbalnost) i trodimenzionalne (taktilnost) (Hameršak i Zima, 2015). Batinić i Majhut (2000) navode da petina slike knjiga pokriva bajke, 15% čine životinjski motivi, 10% prijevoz vozila, a da ostale teme pokrivaju fantasy, sport, ABC slikovnice itd. Crnković i Težak (2002) navode da slikovnica po namjeri može biti umjetnička ili poučna. Isti autori objašnjavaju da će se djeca putem poučnih ili informativnih slikovnica susresti s raznim svakidašnjim temama koje će im biti zanimljive jer ih mogu proučavati u svojoj okolini (biljni i životinjski svijet, ljudske djelatnosti i sl.)

Crnković i Težak (2002) navode da slikovnica nije čista književna vrsta. Uz tekstopisca, neizostavna uloga je ona ilustratora. Ilustrator likovno oblikuje, obogaćuje i nadopunjuje izgovorenu ili napisanu riječ. Odnos teksta i slike govori kome je knjiga namijenjena. Ako su stranice slikovnice ispunjene samo ilustracijama, a nema teksta, ona je namijenjena najmlađoj djeci jer oni još ne čitaju. Kako raste količina teksta, tako i ilustracije prate, postaju složenije i kompleksnije za analizu (Šišnović, 2011).

Vrijednosti slikovnice, umjetničke i pedagoške, moraju biti usklađene kako bi utjecala na razvoj djeteta mlađe dobi (Šišnović, 2011). Hlevnjak (2000) navodi da ilustracije u slikovnicama ne trebaju odvlačiti djetetovu pažnju na nebitno, odnosno ne smiju sadržavati puno suvišnih detalja. Slikovnice djetetu postaju poticaj ili izazov kada je napravljena kako treba, odnosno nosi odgojne vrijednosti i sadržaj (Šišnović, 2011).

2.1. Povijest slikovnice

„Prvom slikovnicom smatra se *Orbis sensualium pictus* (Osjetilni svijet u slikama) Jana Amosa Komenskog, knjiga koja je tiskana 1658. godine u Nürnbergu iako se uvidom u njezin digitalni oblik i sadržaj koji je namijenjen obrazovanju djece, ali i odraslih, može zaključiti da se, prema današnjim kriterijima kategorizacije literature za djecu, tu zapravo radi o ilustriranoj knjizi“. (Martinović i Stričević, 2011, str. 42).

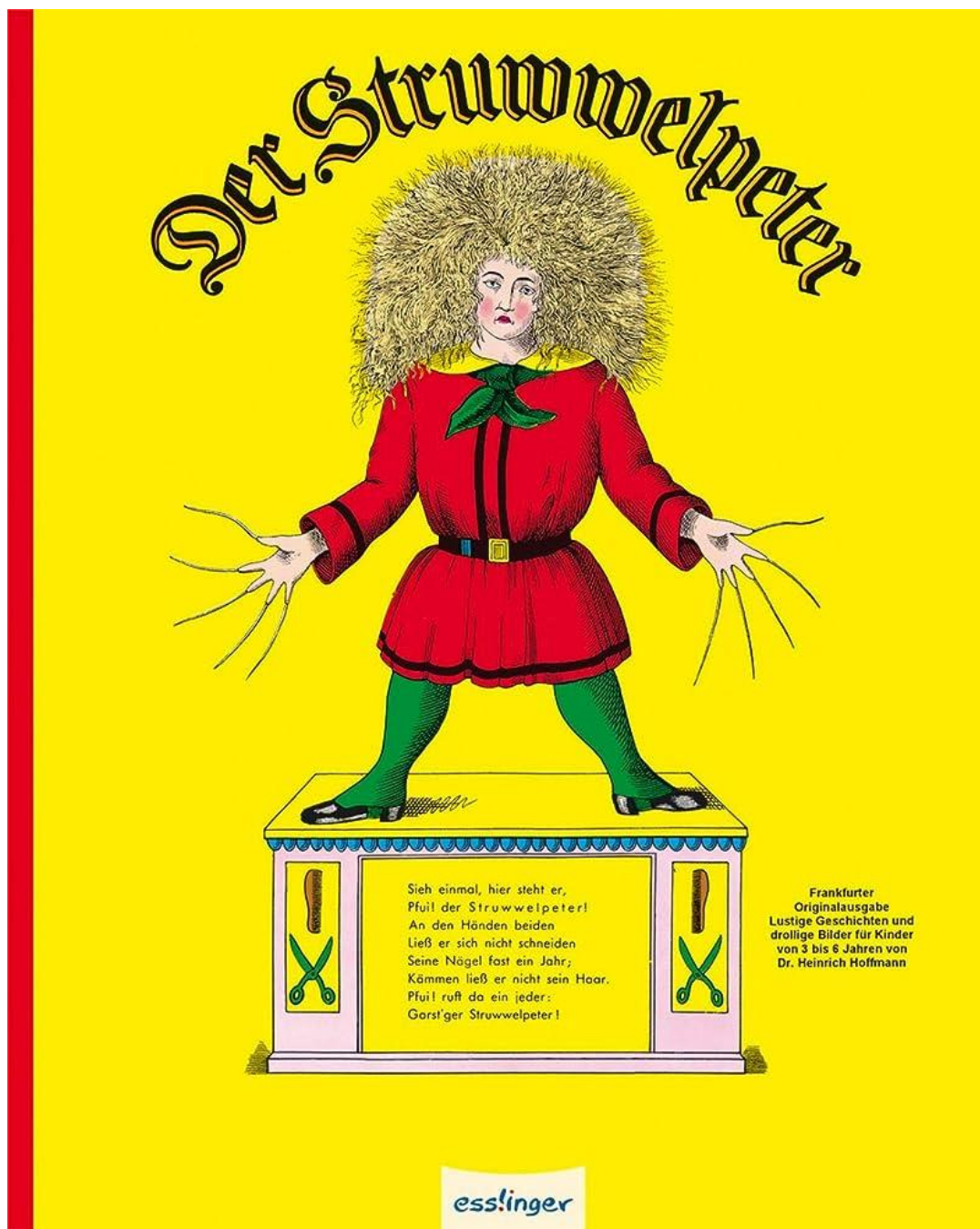

Slika 1: Najstarija slikovnica

Slikovnica i ilustrirana knjiga često se poistovjećuju, no to su različiti pojmovi. Batinić i Majhut (2001) tvrde da se u ilustriranoj knjizi uz tekstualni dio nalaze i ilustracije, a one dodatno vizualno opisuju napisano (pjesmu, bajku, nefikcionalni tekst i sl.) te da je u ilustriranoj knjizi za razliku od slikovnice napisani sadržaj jasno razumljiv. Crnković i Težak (2002) navode da je u ilustriranoj knjizi slika ilustracija teksta, dok u slikovnici nije. Zaključak je da ilustracije u ilustriranoj knjizi obogaćuju doživljaje (Javor 2000), dok su u slikovnici slike nositelji informacija (Batinić i Majhut, 2001).

Ocem slikovnice smatra se Justin Bertuch. On je 1792. izdao prvu slikovnicu *Slikovnica za djecu* (Čičko, 2000). Bertuch (1790) tvrdi da je slikovnica važna i neophodna kao kolijevka ili lutka u dječjoj sobi.

Prve prave slikovnice nastale su početkom 19. stoljeća (Narančić Kovač, 2011). Najpoznatija slikovnica 19. stoljeća djelo je liječnika Heinricha Hoffmana, a zove se *Struwwelpeter* (*Janko Raščupanko*) (Batinić i Majhut, 2001).

Slika 2: Slikovnica s početka 19. stoljeća

2.2. Povijest slikovnice u Hrvatskoj

„Zanimljivo je i opažanje da u početku nije postojao ni hrvatski termin kojim bi se označavale oslikane knjige namijenjene djeci, nego se tek 1869. godine pojavljuje riječ slikovnjak koja u Filipovićeve Hrvatsko-njemačkom rječniku stoji uz njemačku natuknicu Bilderbuch.“ (Martinović, Stričević, 2011, str. 42).

Knjiga *Mlaisi Robinzon* Joachima Heinricha Campea objavljena je 1796. godine u Zagrebu. Prijevod knjige prva knjiga za djecu na hrvatskom jeziku, a preveo ju je Antun Vranić (Batinić i Majhut, 2001).

„Smatra se da je prva hrvatska slikovnica nastala oko 1880. godine, dok je najstarija hrvatska sačuvana slikovnica *Domaće životinje* nakladnika Dragutina Albrechta objavljena 1885.“ Autori navode da su knjige i časopise 1990. godine ilustrirali najpoznatiji hrvatski slikari (Martinović i Stričević, 2011, str. 43).

2.3. Funkcije slikovnica

Prema Martinović i Stričević (2011) osnovne funkcije slikovnice su: informacijsko-odgojna funkcija, spoznajna funkcija, iskustvena funkcija, estetska funkcija i zabavna funkcija.

- Informacijsko- odgojna funkcija

Dijete pomoću slikovnice može dobiti odgovore na brojna pitanja ili probleme. Pomoću slikovnice postupno uči razvijati mišljenje: analizu, sintezu, usporedbu, uopćavanje i apstrakciju. Budući da slikovnica djetetu predstavlja igru, ona nije zadaća koju dijete mora obaviti (Martinović i Stričević, 2011).

- Spoznajna funkcija

Dijete uz slikovnicu može provjeriti svoje spoznaje i unaprijed stečena znanja o stvarima, odnosima i pojavama. Isto tako može se uvjeriti da su vlastiti stavovi primjereni, a spoznaje ispravne (Čačko, 2000).

- Iskustvena funkcija

Današnja djeca iz grada nisu svjesna i ne poznaju okruženje u kojem su prijašnje generacije rasle i živjele, a nekad je dijete bilo sudionik proizvodnog procesa. O stvarima poput pečenja kruha, liježenja pilića, dozrijevanja voća uče upravo iz slikovnica (Čačko, 2000).

- Estetska funkcija

Važna funkcija za razvijanja osjećaja za lijepo i izazivanja emocije. Dijete će rado poseći za lijepom knjigom, a upravo su likovna i grafička strana najvažniji poticaji dječjeg interesa za knjigu (Čačko, 2000).

- Zabavna funkcija

Knjiga djetetu ne smije predstavljati kaznu ili nešto što bi trebalo odbijati. Slikovnice trebaju predstavljati zabavu i igru. Dijete najprirodnije i najlakše uči kroz igru i zato koristimo slikovnice koje im to omogućavaju (Martinović i Stričević, 2011).

- Govorno-jezična funkcija

Bogaćenje vokabulara kod djece predškolske dobi je izrazito važno kako bi se govor razvijao po kronološkoj dobi. Kako bi dijete imalo komunikaciju s okolinom te svakodnevno funkcioniralo, ključne su jezične sposobnosti (Cepanec, 2022).

2.4. Podjela slikovnica

Slikovnice su u Republici Hrvatskoj uvrštene u dječju književnost, a mogu se podijeliti po različitim kriterijima. Majhut i Zalar (2008) slikovnice dijele s obzirom na oblik, strukturu izlaganja, sadržaj, likovnu tehniku te sudjelovanje recipijenta (Martinović i Stričević, 2011). Slikovnice po obliku mogu biti leporello, pop-up, nepoderive, slikovnice igračke te interaktivne multimedijske slikovnice koje uključuju sliku, tekst i zvuk (Halačev, 2000).

Jedan od prvih djetetovih susreta sa slikovnicom su *leporello* slikovnice. One su namijenjene za djecu najmanje životne dobi jer oni još nemaju razvijenu finu motoriku ruku, a za *leporello* im nije potrebna jer ne moraju otvarati i zatvarati knjigu. Slikovnica se sastoji od šest do deset strana, a one se savijaju poput harmonike. Svaka stranica je ilustrirana kao cjelina za sebe. Te slikovnice ne služe samo za čitanje, već i kao igračka.

Slika 3: *Leporello* slikovnica

Interaktivne slikovnice namijenjene su nešto starijoj djeci. Djeca tada mogu pratiti priču i zaključivati. Uz pomoć zvukova, boja i oblika, ove slikovnice služe za podučavanje, a uz njih se razvija opažanje. Slika i tekst se u ovoj slikovnici nadopunjuju. Često će se u njoj naći slika koja ima mogućnost pritiska te će se tada čuti određeni zvuk. Neki oblici imaju magnete koje dijete može postavljati na različita mjesta u knjizi i pri tome može nadopunjavati ilustraciju koja prati priču.

Slika 4: Interaktivna multimedijaska slikovnica

Slika 5: Pop-up slikovnica

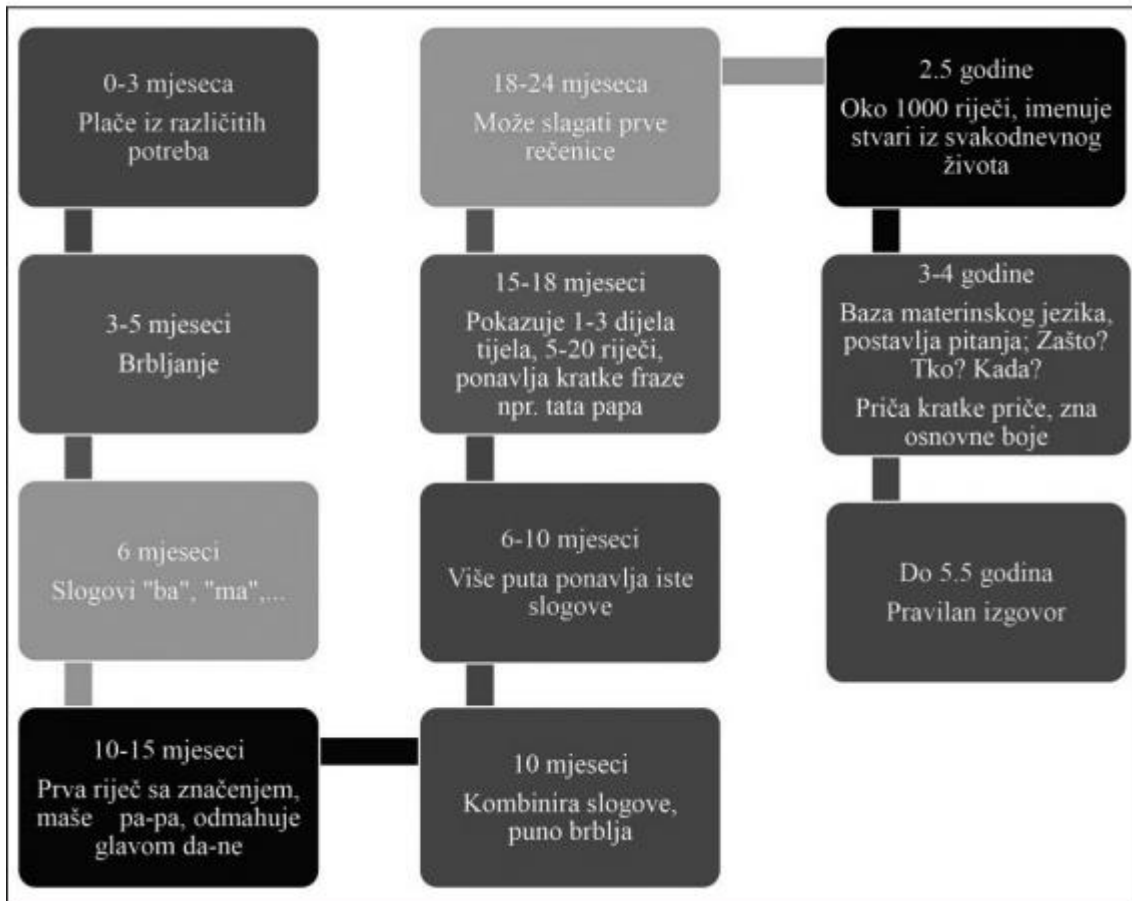
2.5. Uloga slikovnice u razvoju

Jezik je sustav koji je složen i bogat, ali prilagodljiv. To je način kombiniranja glasova, riječi, znakova i rečenica u svrhu iskazivanja naših misli i razumijevanja drugih ljudi. Jezik je način na koji se mi socijaliziramo i učimo (Apel, 2004). Ljudska komunikacija gradi se gradi na jeziku i on je vrlo značajan za cjelokupni djetetov razvoj. Djetetove prve riječi predstavljaju veselje i veliki napredak u njegovu razvoju (Velički i Katarinčić, 2014).

Zajedničkim čitanjem razvija se ljubav prema knjizi, ali se razvija i govor. Kako bi dijete kasnije napredovalo u školi, važne su čitalačke sposobnosti. Govorni razvoj se razvija od druge godine djetetova života, a dokazano je da se čitanjem uvelike utječe na isti. Jednostavno čitanje, u kojemu je roditelj čitač, a dijete pasivni slušač, nije učinkovito. Ono se odnosi na aktivno poučavanje. Aktivno poučavanje se mijenja tijekom vremena. Mala djeca nemaju sposobnost prepričavanja sadržaja, ali mogu izgovoriti što vide na slikama ili komentirati ono što je pročitano. S godinama, kada se govorni razvoj postupno razvije, dijete sve bolje može prepričati što se dogodilo u priči (Čudina-Obradović, 2014).

Čudina-Obradović (2014) navodi načela poticajnog čitanja djetetu:

1. Djeci je korisnije aktivno sudjelovanje nego pasivno slušanje.
2. Roditelj u svom govoru mora izražavati više nego što pročita u tekstu. On potiče dječji govor, a to radi objašnjenjem, proširenjem, davanjem primjera, ispravljanjem i pohvalom.
3. Dijete s godinama povećava svoju sposobnost samostalnog govora. Uz samostalnost, javljaju se i sve složeniji oblici izražavanja.

Slika 6: Grafički prikaz govorno-jezičnog razvoja djeteta (Posokhova, 2008)

3. EKOLOGIJA, ZAŠTITA PRIRODE I OKOLIŠA

Ekologija dolazi od grčkih riječi „oikos (dom, stanište) i „logos“ (znanost). Ernest Haeckel u svom djelu *Opća morfologija* 1866. godine prvi uvodi pojam ekologije. On ekologiju definira kao znanost između organizama i njihovog okoliša, odnosno njihovim interakcijama. U okolišu, ekologija je znanost o brojnosti i međusobnim odnosima organizama (Šolić, 2015). Ekologija proučava odnose između jedinki i nežive prirode, a usto istražuje povezanost živih bića u staništu (Garašić, 2004). Pojmovi ekologije i zaštite prirode su povezani pa se često znaju pomiješati. Danas, najveći naglasak je na djelovanju čovjeka na okoliš (Husainović-Pejnović, 2011).

Zaštita okoliša podrazumijeva zaštitu prirodnih dobara (zrak, voda, tlo) za ljudske potrebe (Čatić, 2001). Ekologiju i znanosti o okolišu treba razlikovati. Znanosti o okolišu i ekologija dva su različita pojma i tako ih treba razlikovati. Ekologija proučava interakcije organizama i okoliša, dok se znanosti o okolišu bave čovjekovim djelovanjem na okoliš. Ekologiju vežemo uz pojmove zaštita prirode, zaštita okoliša, zagađenje i sl. Kako bi se ekološki problemi riješili, važno je poznavanje ekologije. Poznavanjem ekologije nude se i moguća rješenja kod zaštite okoliša i organizama (Šolić, 2015).

Danas prijete ekološki problemi poput onečišćenja zraka i vode, uništavanje šuma, gubitak biljnog i životinjskog svijeta, gubitak plodnog tla i sl. i oni su ozbiljna opasnost (Husainović-Pejnović, 2011). Ljudsko djelovanje dovelo je do promjene stanja u okolišu, a po ekološki prihvaćenim normama, učinci su neprihvatljivi (Črnjar, 2002, prema Afrić, 2002). Afrić (2002) dijeli ekološke probleme na lokalnoj, regionalnoj i globalnoj razini. Nedopušteno odlaganje otpada, zagađenje vode i zraka i sl. su lokalni problemi; pojava kiselih kiša, izlivanje ulja i zagađenje podzemnih voda regionalni, a globalno zagrijavanje atmosfere, smanjenje ozonskog omotača i sl. globalni su problemi.

3.1. Ekološki odgoj u dječjim vrtićima

Garašić (2004) navodi da je uspostavljanje pozitivnih stavova i ponašanja u skladu s prirodom i okolišem jednako važno i kao ekološki odgoj i obrazovanje.

Prema Garašić (2004) u obrazovnom procesu četiri jednako vrijedne komponente koje je potrebno realizirati:

1. Teorija – daje odgovore na pitanja o osnovnim činjenicama i pojmovima važnim za okoliš i održivi razvoj.
2. Iskustvo – “najbolji učitelj”, omogućuje dublje razumijevanje. Iskustvo iskazuje i primjenu stečenih znanja prilikom rješavanja problema.
3. Evaluacija – predstavlja iznošenje vlastitog mišljenja i uspoređivanja s mišljenjima drugih.
4. Aktivnost – predstavlja najviši stupanj primjene vlastitog znanja, vještine.

Bognar (1999) objašnjava kako je danas problem ugrožavanja čovjekove egzistencije usko povezan s ekološkim odgojem jer se ne spoznaje samo problem trošenja prirodnih resursa, već i onečišćenje okoliša što dovodi do čovjeka. Uzelac i Starčević (1999) navode da bi ekološki odgoj trebao početi kada dijete krene u školu. Autori ističu da susret djeteta s prirodom započne još i prije, u obitelji i vrtiću, a upravo se društveni čimbenici (obitelj, vrtić, škola, vršnjaci) smatraju najvažnijim čimbenicima koji utječu na ekološki odgoj djeteta.

Smisao ekološkog odgoja je načinom života i aktivnošću očuvati prirodu, ali i pomaganjem sprječavanja budućih onečišćenja voditi računa o čuvanju prirode i za nadolazeće generacije (Bognar, 1999). Uzelac (1990) navodi da se pozitivan odnos prema okolišu može stvoriti samo kao rezultat ekoloških znanja, navika, vještina i sposobnosti. Ekološki odgoj za cilj nema samo stjecanje znanja, već i izgradnju pozitivnog odnosa prema okolišu (Petrović-Sočo, 1999).

Ekološki odgoj djeci omogućuje spoznati da se aktivnim doprinosom mogu riješiti ekološki problemi, a daje im i mogućnost usvajanja vještina koje su potrebne za zaštitu okoliša. Kao i sve velike stavke u životu, dijete će okoliš moći spoznati iz više različitih kutova uz pomoć ekološkog odgoja (Lepičnik Vodopivec, 2007). Uz ekološko obrazovanje, ekološki odgoj spoznaje principe zaštite okoline te razvija pozitivan stav prema prirodi i okolišu. Ekološki odgoj za neposredni cilj ima stjecanje znanja i navika za odgovorno ponašanje i donošenje odluka. (Garašić, 2004).

Prema Husainović-Pejnović (2011) svrha odgoja nije samo razvoj kognitivnih, već i emocionalnih spoznaja, jer pomoću emocionalnog čovjek dolazi do spoznaje o vrijednosti okoliša i prirode, a to je pretpostavka za njegovo kasnije odgovorno ponašanje.

3.2. Ekološke slikovnice

Husanović-Pejnović (2011) smatra kako je svrha ekološkog odgoja i obrazovanja stvaranje ekološki osviještenih pojedinaca koji aktivno manifestiraju svoje stavove. Kod djece najranije dobi se to može potaknuti slikovnicama. Također, ista autorica navodi da je, kao i s ostalim razvojnim fazama djeteta, ekološka svijest razvojni proces i da za njega nikada nije kasno..

Visinko (1999) navodi da književnost nosi crte naših potreba, interesa i želja i kao takvo je važno za razvoj ekološke svijesti.

Povezujući književnost i ekološki odgoj, autor navodi tri razine povezivanja: najnižu, višu i najvišu razinu. Na najnižoj razini, pojavljuje se spoznajni tip slikovnice i ilustracije knjiga. Udio poetskog je pri tome najmanja razina tj. najveći je udio kognitivnog. “U dječjoj književnosti u Hrvatskoj u posljednjih 10 godina došlo je do zapažene pojave ekološke tematike, posebice u pripovjednoj prozi – pričama i romanima. Navedeni tekstovi dosta se bave ekološkim temama, ali su umjetničke prirode” (Visinko, 1999, str. 50). Isti autor objašnjava da se na višoj razini povezuju književnost i ekologija. Na toj se razini pojavljuju književno-umjetnički tekstovi ekološke tematike. Najviša razina je objašnjena kao pojava raznolike književne umjetnosti, a ona je jedna od elemenata ekološki osviještene svijesti.

4. METODOLOGIJA

4.1. Cilj i istraživačko pitanje

Cilj rada je analizirati zastupljenost četiriju osnovnih funkcija slikovnice u slikovnicama za djecu ekološke tematike.

U skladu s ciljem, postavljeno je sljedeće istraživačko pitanje: Jesu li u ekološkim slikovnicama za djecu zastupljene osnovne funkcije slikovnice?

4.2. Metoda i postupak

Za istraživanje je odabrana metoda analize sadržaja. Odabrane su slikovnice ekološke tematike. Za jedinice analize odabrane su četiri osnovne funkcije prema Martinović i Stričević (2011), a to su: informacijsko-odgojna, spoznajna, iskustvena i estetska funkcija.

4.3. Uzorak

Za istraživanje su odabrane sljedeće slikovnice:

1. *Ptičice ne mogu disati*, Winkler, M. (2019), Extrade d.o.o.
2. *U tlu čistu imamo glistu*, Milčec, M. (2006), Školska knjiga
3. *Nova Hrvojeva zgodica: od otpadne-čista voda!*, Vizner, M.(2018), Kerschoffset d.o.o.
4. *Pčelica Jelica i medo Edo*, Halužan, K. (2021), Hrvatski pčelarski savez
5. *Rođendan bez smeća*, Markota, B. (2006), Hum naklada d.o.o.
6. *Foratastična slikootpadnica*, Novak, I. (2020), Grafika d.o.o. Osijek

Ptičice ne mogu disati dio je serije *Čuvajmo prirodu-zaštitimo Zemlju* koja broji još tri slikovnice, *U tlu čistu imamo glistu* dio je serije edukativnih slikovnica *Spasimo Zemlju* u kojoj su još tri slikovnice, a *Nova Hrvojeva zgodica: od otpadne-čista voda!* dio je serije slikovnica Hrvatskih voda o zaštiti vode u kojoj su još tri slikovnice. Zbog velikih sličnosti namjene

slikovnice, oblika, teksta i ilustracija u svakoj seriji slikovnica, za analizu je uzet i prikazan po jedan primjerak iz svake serije.

4.4. Analiza podataka

Analiza sadržaja provedena je na način da su određene funkcije prema Martinović i Stričević (2011) po kojima će se sadržaj analizirati. Budući da se smatra kako svaka slikovnica ima govorno-jezičnu i zabavnu funkciju, one nisu uzete za analizu. Za informacijsko-odgojnu funkciju proučava se utječe li slikovnica na djetetovu svijest o temi i može li dijete pomoću slikovnice nešto zaključiti. Spoznajna funkcija pomaže djetetu provjeriti spoznaje i znanje, ali i provjerava jesu li spoznaje i iskustva ispravna. Pomoću iskustvene funkcije dijete dobiva nova znanja, upoznaje nove teme i praktičnim primjerima upotpunjuje ta nova znanja. Proučavanjem odabranih slikovnica, utvrdit će se jesu li te dvije funkcije ispunjene. Za zastupljenost estetske funkcije analizirat će se jesu li tekst i ilustracije primjereni za djecu predškolske dobi, kojim slovima su slikovnice pisane, je li tekst jednostavan te kakve su boje ilustracija i jesu li one nacrtane realistično ili u umjetničkom stilu.

5. REZULTATI

U tablici 1 usporedno su prikazani rezultati analize funkcija odabranih ekoloških slikovnica.

Tablica 1: Analiza četiriju osnovnih funkcija ekoloških slikovnica

Naziv slikovnice	Informacijsko-odgojna funkcija	Spoznajna funkcija	Iskustvena funkcija	Estetska funkcija
<i>Ptičice ne mogu disati</i>	Pomoću slikovnice dijete može zaključiti koliko je zagađenost zraka velik problem za živi svijet.	Spoznaja o neprimjerenom odnosu čovjeka prema okolišu.	Slikovnica upoznaje dijete s problemom zagađenosti zraka i kako to utječe na životinje, u ovom slučaju ptice.	Tekst je jednostavan, mogu ga razumjeti i najmlađi čitatelji. Tekst je pisan velikim tiskanim slovima. Ilustracije su obojene toplim i prirodnim bojama te nacrtane u umjetničkom stilu.
<i>U tlu čistu imamo glistu</i>	Slikovnica utječe na svijest djeteta o važnosti očuvanja tla za život živih bića	Spoznaje o tlu (od čega se sastoji planet Zemlja, što je tlo, kako je nastalo tlo, tko utječe na nastanak tla, od čega se sastoji	Pomoću praktičnog iskustva djeca putem slikovnice uočavaju problem s uništavanjem tla.	Slikovnica obiluje ilustracijama, a one su vedrih i toplih boja. Ilustracije su napravljene u umjetničkom stilu. Tekst je

		tlo, koje vrste tla postoje, zašto je tlo važno, tko su najpoznatiji stanovnici tla, što gliste rade u tlu). Spoznaje o ekološkim problemima vezanim uz zrak. Spoznaje o načinima očuvanja tla.		jednostavan, pisan velikim tiskanim slovima.
<i>Nova Hrvojeva zgora: od otpadne-čista voda!</i>	Slikovnica utječe na svijest djeteta o važnosti očuvanja čiste vode.	Spoznaje o onečišćenju podzemnih voda. Spoznaje o pročišćavanju voda.	Slikovnica omogućuje djetetu da kroz ilustracije uočava cjelovite procese pročišćavanja voda.	U slikovnici prevladavaju zemljani tonovi boja, a glavni likovi su toplih boja. Ilustracije su realistične, a likovi su ilustrirani u umjetničkom stilu. Tekst je dug, pisan malim tiskanim slovima i moguće je da će djeci zbog toga biti nerazuman. Tekst je pisan u

				rimi forme aabb.
<i>Pčelica Jelica i medo Edo</i>	Slikovnica pridonosi razvoju djetetova pravilnog odnosa prema zdravoj prehrani.	Spoznaje o pčelama, medu i košnicama.	Slikovnica omogućuje djetetu upoznavanje sa životom pčela.	U slikovnici prevladavaju tople i prirodne boje. Ilustracije su crtane u umjetničkom stilu. Tekst jednostavan, pisan malim tiskanim slovima. Slikovnica napravljena od recikliranog papira.
<i>Rodendan bez smeća</i>	Slikovnica utječe na svijest djeteta o važnosti smanjenja količine smeća. Naglašava i važnost odvajanja otpada.	Spoznaje o smeću i otpadu. Spoznaje o čovjekovom odnosu prema otpadu.	Slikovnica djetetu omogućuje upoznavanje sa spremnicima za razvrstavanje otpada, kao i reciklažnim dvorištem- nešto što dijete može doživjeti u svom mjestu življenja.	Ilustracije su realistične, boje prirodne. Tekst je pisan velikim tiskanim slovima, jednostavan.
<i>Foratastična slikootpadnica</i>	Slikovnica utječe na djetetovu svijest	Spoznaje o pravilnom razvrstavanju i	Slikovnica omogućuje djetetu da	Ilustracije su realna prikaza, Boje su

	o brizi za okoliš, pravilnom razvrstavanju otpada i recikliranjem.	odlaganju otpada.	pomoću igara nauči o razvrstavanju otpada.	prirodne. Tekst je pisan malim tiskanim slovima, opširan. Slikovnica napravljena od recikliranog papira.

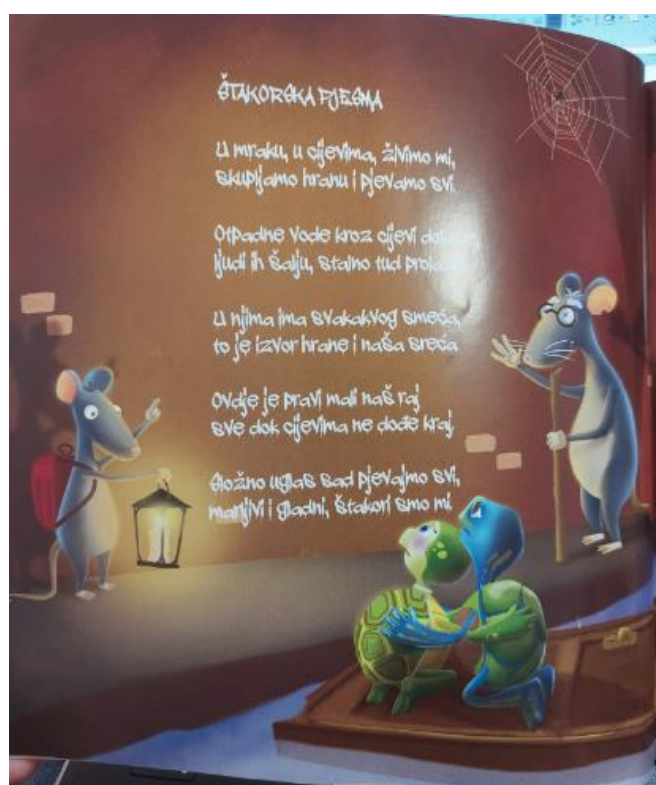
U nastavku su prikazane neke slike koje potkrepljuju zastupljenost ili nezastupljenost pojedinih funkcija.

Slika 7: Stranica iz slikovnice *Ptičice ne mogu disati*

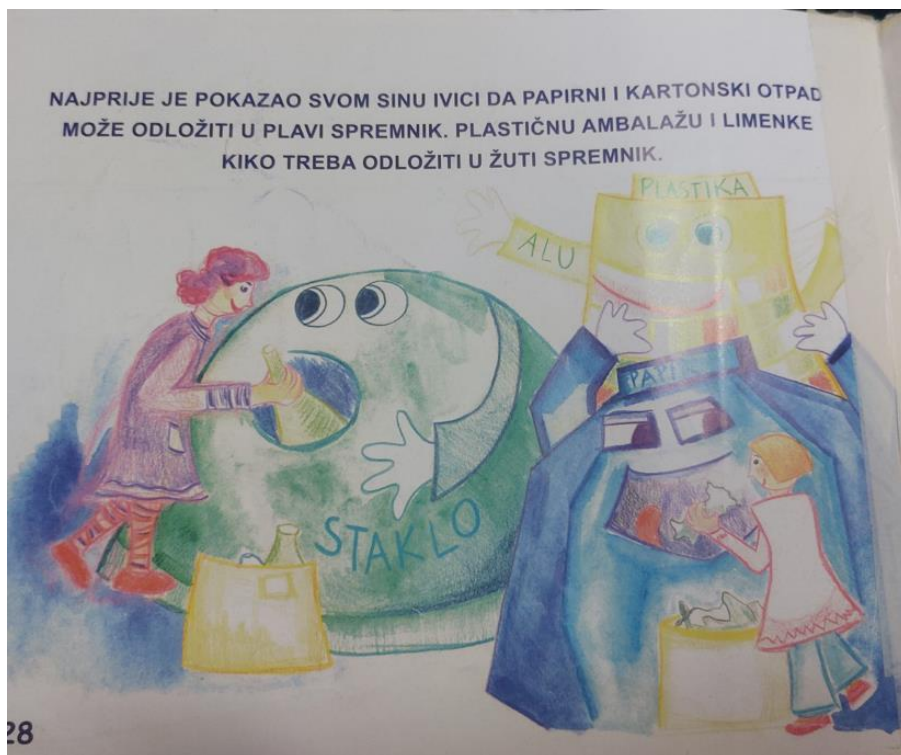
Slika 8: Stranica iz slikovnice *U tlu čistu imamo glistu*

Slika 9: Stranica iz slikovnice *Nova Hrvojeva zгода: od otpadne-čista voda*

Slika 10: Stranica iz slikovnice *Pčelica Jelica i medo Edo*

Slika 11: Stranica iz slikovnice *Rodendan bez smeća*

Slika 12: Stranica iz slikovnice *Foratastična slikootpadnica*

6. RASPRAVA

Ekologija, ekološki odgoj i obrazovanje česta su tema mnogih autora, a sve više ih je na području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Slikovnice su vrlo česta tema kod autora jer su one prvo djetetovo upoznavanje sa knjigama, slovima i slikama.

Prilikom analiziranja funkcija odabranih ekoloških slikovnica, može se zaključiti da su u velikoj većini ekoloških slikovnica za djecu zastupljene sve funkcije koje slikovnica treba sadržavati. Ono što ne ispunjava estetsku funkciju u slikovnici *Nova Hrvojeva zgodica: od otpadne-čista voda* je tekst koji je vrlo opširan i može stoga predstavljati problem kod mlađe djece. Također, pisan je malim tiskanim slovima, kao i u slikovnicama *Pčelica Jelica i medo Edo*, te *Foratastična slikootpadnica* što može predstavljati problem za djecu predškolske dobi jer još nisu naučila ta slova. Ilustracije u odabranim slikovnicama su lijepe i primamljive za djecu jer su pune šarenila i prikazuju temu na djeci zanimljiv način. Odabrane slikovnice namijenjene su za djecu predškolske dobi i vrlo je važno je li slikovnica djetetu primamljiva, odnosno hoće li ju dijete uzeti za prelistavanje. O tome se najviše očituje estetska funkcija. Hlevnjak (2000) navodi da slikovnice zahtijevaju slike koje ne opterećuju suvišnim detaljima, odnosno ne odvlače djetetovu pažnju na nebitno. No, kada dijete uzme slikovnicu, pitanje je može li ona držati njegovu koncentraciju, je li tema dovoljno zanimljiva i je li dobro opisana. Analizom ovih slikovnica može se zaključiti da one uglavnom zadovoljavaju osnovne funkcije. Budući da postoji još mnogo slikovnica s ekološkom tematikom, ostaje dosta prostora za daljnje analize. Ekološke slikovnice u dječjem životu doprinose stvaranju novih saznanja i navika koje će u budućnosti biti važne. U formativnim godinama ranog djetinjstva svako iskustvo ostavlja neizbrisiv trag na djetetov um u razvoju. Među njima, uloga ekoloških slikovnica zauzima središnje mjesto kao dubok i često podcijenjen utjecaj. One djeci pružaju opipljivu vezu s okolišem. Susreti s ekološkim slikovnicama služe kao temelj za cjeloživotno uvažavanje okoliša, njegovanje znatiželje i empatije za svijet oko sebe. Husanović-Pejnović (2011) tvrdi kako za ekološku svijest nikada nije prerano.

Ove su knjige katalizatori kognitivnog razvoja. Dok se djeca bave ekološkim narativima, usvajaju vokabular vezan uz prirodu i njezine elemente. Koncepti poput godišnjih doba, životinja i ekosustava postaju poznati, poboljšavajući jezične vještine i kognitivno razumijevanje. Ova rana izloženost postavlja temelje za dublje razumijevanje ekoloških pitanja u budućnosti. Društveno, ove knjige pružaju prilike za zbližavanje između roditelja, odgojitelja i djece. Zajedničko čitanje potiče rasprave, potiče pitanja potaknuta znatiželjom i jača odnos

roditelj-dijete ili učitelj-dijete. Takve interakcije ne samo da poboljšavaju jezični razvoj, već stvaraju i poticajno okruženje u kojem se djeca osjećaju osnaženo istraživati svoj svijet.

7. ZAKLJUČAK

Ekološki odgoj i obrazovanje sve je bitniji u životima djece jer pomoću njih mogu osvijestiti da su dio promjene koja će naš okoliš sačuvati za sve buduće generacije, ali i ostvariti boljitak za sva živa bića na našem planetu. Slikovnica je prva knjiga koju dijete uzima u ruke i pomoću nje se upoznaje s različitim temama, a kako bi se bolje upoznalo s ekologijom i ekološkim odgojem, važno je ponuditi velik broj slikovnica s ekološkim temama. One trebaju ispunjavati funkcije koje su u ovom radu istražene i trebaju privući dijete na čitanje. Rezultati istraživanja pokazali su kako su u analiziranim slikovnicama uglavnom zastupljene sve osnovne funkcije, odnosno da ispunjavaju kriterije koji za cilj imaju ekološki osvijestiti djecu predškolske dobi.

Postoji velik broj novih izdanja ekoloških slikovnica koje se baziraju na „modernim“ problemima ekologije stoga se predlažu daljnja istraživanja ove teme kako bi se što više ukazalo na važnost kvalitete dječjih slikovnica s ciljem ekološkog odgoja i obrazovanja.

Analiziranje ekoloških slikovnica za djecu predškolske dobi nije samo akademska vježba; to je kritična komponenta obrazovanja i razvoja u ranom djetinjstvu. Ove knjige potiču znatiželju, razvijaju jezične vještine, njeguju empatiju i postavljaju temelje za generaciju ekološki osviještenih građana. Prepoznajući važnost ovih književnih alata, osnažujemo naše najmlađe učenike da krenu na cjeloživotno putovanje otkrivanja, uvažavanja i odgovornog upravljanja Zemljom.

Važno je njegovati i proširiti područje ekoloških slikovnica za najmlađe, jer one sadrže ključ za oblikovanje budućnosti u kojoj je ljubav prema Zemlji temeljno poglavlje u svakoj dječjoj priči, osiguravajući da naša zajednička priča bude jedno između čovjeka i prirode.

8. LITERATURA

1. Afrić, K. (2002). *Ekološka svijest - pretpostavka rješavanja ekoloških problema*. Ekonomski pregled, 53 (5-6), 578-594. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/28358>.
2. Apel, K. (2004). *Jezik i govor: od rođenja do 6. godine*. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.
3. Atwell, N. (2007). *The reading zone: how to help kids become skilled, passionate, habitual, critical readers*. New York: Scholastic.
4. Batarelo Kokić, I. (2015). *Nove razine interaktivnosti dječjih slikovnica*. Školski vjesnik, 64 (3), 377-398. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/151350>.
5. Batinić, Š., Majhut, B. (2000). *Počeci slikovnice u Hrvatskoj u Kakva je knjiga slikovnica: zbornik*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
6. Bognar, L. (1999). *Metodika odgoja*. Osijek: Pedagoški fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera.
7. Buggle, F. (2002). *Razvojna psihologija Jeana Piageta*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
8. Cepanec, M. (2022). *Rani jezični razvoj – što ga ometa i do kada čekati s intervencijom?*. Paediatrica Croatica, 66 (suppl 1), 14-0. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/295458>.
9. Crnković, M., Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955. godine*. Zagreb: Znanje.
10. Čačko, P. (2000). *Slikovnica, njezina definicija i funkcije u Kakva je knjiga slikovnica: zbornik*. Prir. R. Javor. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
11. Čičko, H. (2000). *Dva stoljeća slikovnice*. u *Kakva je knjiga slikovnica*, Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
12. Čatić, I. (2001). *Je li potrebna sintagma opća ekologija?*. Socijalna ekologija, 10 (4), 325-331. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/141322>.
13. Čudina-Obradović, M. (2014). *Psihologija čitanja od motivacije do razumijevanja: priručnik*, Zagreb: Golden marketing.
14. Garašić, D. (2004). *Odgoj i obrazovanje za okoliš*. Bjelovar: Školska knjiga.
15. Goleman, D. (2022). *Emocionalna inteligencija*. Zagreb: Mozaik knjiga.

16. Halačev, S. (2000). *Sadržaj slikovnica kao prilog razvoju samopouzdanja u djece*. u *Kakva je knjiga slikovnica*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
17. Halužan, K. (2020). *Pčelica Jelica i medo Edo*. Zagreb: Hrvatski pčelarski savez.
18. Hameršak, M., Zima, D. (2015). *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam international d.o.o.
19. Hlevnjak, B. (2000). *Kakva je to knjiga slikovnica?*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
20. Husanović-Pejnović, D. (2011). *Održivi razvoj i izvanučionička nastava u zavičaju*. Zagreb: Školska knjiga.
21. Javor, R. (2000). *Kakva je knjiga slikovnica*, Zbornik radova. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
22. Lepičnik Vodopivec, J. (2007.) *Prvi koraci u odgoju i obrazovanju za okoliš*. Kraljevo:Alisa press.
23. Majhut, B., Zalar, D. (2008). *Slikovnica u Hrvatska književna enciklopedija*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
24. Markota, B. (2006). *Rođendan bez smeća*. Zagreb: Tiskara Zelina d.o.o.
25. Martinović, I. i Stričević, I. (2011). *Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu*. *Libellarium*, 4 (1), 39-63. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/92392>.
26. Milčec, M. (2006). *U tlu čistu imamo glistu*. Zagreb: Školska knjiga.
27. Novak, I. (2020). *Foratastična slikootpadnica*. Osijek: Grafika d.o.o.
28. Olson, D. (1994). *The world on paper: The conceptual and cognitive implications of reading and writing*. Cambridge: Cambridge University Press.
29. Šišnović, I. (2011). *Odgojno-obrazovna vrijednost slikovnice*. *Dijete, vrtić, obitelj*, 17 (66), 8-9. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124183>.
30. Petrović-Sočo, B. (1999). *Neke suvremene stručno metodičke osnove ekološkog odgoja u predškolskoj ustanovi u Ekologija –Korak bliže djetetu*. Rijeka: Adamić.
31. Posokhova, I. (2008). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece: priručnik za roditelje*. Zagreb: Ostvaranje.

32. Balić Šimrak, A. (2014). *Slikovnica–složena igra*. u Zalar, D. Balić Šimrak, A. Rupčić, S, *Izlet u muzej na mala vrata prema teoriji slikovnice*. Zagreb: Učiteljski fakultet u Zagrebu.
33. Šolić, M. (2015) *Definicija ekologije*. Preuzeto s <http://ekologija59.blogspot.hr/2015/10/definicija-ekologije.html>.
34. Velički, V., Katarinčić, I. (2014). *Stihovi u pokretu*. Zagreb: Alfa.
35. Visinko, K. (1999). *Književna umjetnost i ekologija*. u Uzelac, V. *Ekologija-Korak bliže djetetu*. Rijeka: Adamić.
36. Vizner, M. (2018). *Nova Hrvojeva zgodica: od otpadne–čista voda!*. Zagreb: Kerschoffset d.o.o.
37. Winkler, M. (2019) *Ptičice ne mogu disati*. Kastav: Extrade d.o.o.
38. Uzelac, V. (1990). *Osnove ekološkog odgoja*. Zagreb: Školske novine.
39. Uzelac, V., Starčević, I. (1999). *Djeca i okoliš*. Rijeka: Adamić.